

TŘI POZORUHODNÉ NÁLEZY LIŠEJNÍKŮ Z PODHŮŘÍ ORLICKÝCH HOR

Three noteworthy finds of lichens in the pre-mounts of Orlické hory Mts.

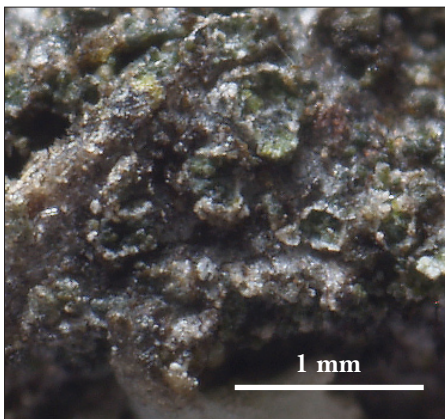
Josef P. Halda¹, Zdeněk Palice² & Ondřej Peksa³

Úvod

Přesto, že jsou Orlické hory z lichenologického hlediska poměrně chudé, překvapí občas nečekaným nálezem vzácnějšího zástupce naší lichenoflóry. Tak tomu také bylo v čp. 8 v Bačetině (podhůří Orlických hor, nadmořská výška 400 m), kde nám laskavý majitel nemovitosti dovolil odebrat část střechy za účelem studia lišejníků. Předmětem naší pozornosti se stalo prkno asi 6 m dlouhé, které přes 50 let chránilo okraj střechy. Kromě běžných druhů lišejníků (*Amandinea punctata*, *Hypocenomyce scalaris*, *Hypogymnia physodes*, *Lecanora conizaeoides*, *L. muralis*, *Micarea denigrata* a *Scoliciosporum chlorococcum*) byly nalezeny také druhy *Candelariella kuusamoensis* a *Thelomma ocellatum*. Další zajímavý druh *Caloplaca obscurella* byl nalezen na kůře staré jabloně před zmíněným domem.

Caloplaca obscurella (Körb.) Th.Fr.

Lišejník s šedo zelenou korovitou stélkou složenou z drobných areolek tvořících kráterovité sorály (do 0,3 mm). Na jednom odebraném vzorku byly také vytvořeny hnědé plodnice, které tento druh jednoznačně odlišují od příbuzného taxonu *C. ulcerosa* s oranžovými plodnicemi, od nás dosud neudávaného. Stélka porůstala velké plochy kůry na kmenu staré jabloně. Vyskytuje se obvykle na obohacené kůře listnáčů (jilm, ořešák, mléč, jasan apod.) v dolních partiích kmene. Druh je u nás asi přehlížen, poměrně často je uváděn ze západní Evropy. Na našem území byl udáván pouze několikrát (Novák 1912a, 1912b, 1913, Servít 1959, Palice 1999, Vondrák & Palice 2004), avšak řada recentních údajů našich lichenologů dosud nebyla publikována.

Candelariella kuusamoensis Räsänen

Druh popsal Räsänen v roce 1939 z Kuusama v severním Finsku. Jak typová položka, tak i další sběry uvedené v poznámce k popisu byly sbírány na mechu na skále. Dále je udávána rovněž na rostlinných zbytcích, humusu i zemi, případně i přímo na skalách. Výskyt na dřevě je uváděn monografem skupiny (Hakulinen 1954) spíše jako kuriozita. Santesson et al. (2004) konkrétně nezmiňují dřevo jako podklad pro skandinávské a finské populace, i když lišejník nepovažují za zvlášť substrátově vyhraněný a uvádí ho mj. i ze staré kůže. Na druhou stranu v zemích

jako jsou Německo (Wirth 1995), Rakousko (Hafellner & Türk 2001) či Ukrajina (Khodosovtsev 1998) je udáván téměř výhradně ze dřeva. Na Slovensku je znám také především ze dřeva ve vyšších polohách (např. Guttová 2000), nicméně ve Vysokých Tatrách byl sbírán - stejně jako typový materiál - na mechu na skalách (Lisická 2005), a podobně tomu bylo i na polské straně pohoří, kde lišejník porůstal mechy na vápnitě zemi (Fałtynowicz 2003). Obsazuje zejména staré opracované dřevo (ploty, šindele apod.). Vzhledem k dosud známým lokalitám charakterizoval Wirth (1995) tento druh jako montán-

ní až alpský s boreálním až středoevropským rozšířením a jako první již dříve uvedl jeho společný výskyt s *T. ocellatum* na dřevu obohaceném dusíkem (Wirth 1985). Stélka tvoří souvislou, sytě žlutou vrstvu, je políčkovitě rozpraskaná, celá složená z drobných korálkovitých zrněk (0,05-0,3 mm v prům.). Plodnice se tvoří vzácně (0,6-1,5 mm). Lze ji očekávat především na velmi starých dřevěných plotech a střeších. Často je doprovázena lišejníky *Thelomma ocellatum* a *Micarea denigrata*. Od podobného druhu *C. coralliza* se v terénu dá odlišit jednak na základě ekologie (*C. coralliza* je znám jen ze sekundárně obohacených silikátových hornin, kde se *C. kuusamoensis* vyskytuje vzácně) a také tvarem granulek tvořících areoly: u *C. coralliza* jsou areoly složené z hustě přitisklých podlouhlých (válcovitých až korálkovitých) úkrojků, zatímco granulky u *C. kuusamoensis* nejsou podlouhlé (Wirth 1995). Nejlépe jsou tyto rozdíly patrné na rozpadavých částech stélky z bočního pohledu. Z našeho území nebyl druh dosud uváděn, ale může být částečně přehlížen.

Thelomma ocellatum (Körb.) Tibell

Nenápadný lišejník s šedou bradavčitou stélkou a černými soráry, který s oblibou obsazuje staré opracované dřevo (ploty, střechy apod.). Je hojnější ve vysokohorském až subalpinském stupni, ale sestupuje i níže do submontánních poloh (Wirth 1995). Na našem území byl zatím publikován pouze ze tří lokalit ze Šumavy a Novohradských hor (Kocourková-Horáková 1998, Vězda 1995, Peksa et al. 2004), na Šumavě byl však v nedávné době nalezen na několika dalších lokalitách a podle vlastního pozorování autorů je hojnější. Do jisté míry je přehlíženým druhem, který se může vyskytovat i v nižších polohách (Kocourková ústní sdělení, Palice nepubl.). Více lokalit má na Slovensku (např. Dětinský et al. 1998). Od nás znám zatím jen ve sterilním stavu.

Summary

A short note on the occurrence of three less-known lichen species in E Bohemia is given. Following taxa are discussed: *Caloplaca obscurella*, *Candelariella kuusamoensis*, *Thelomma ocellatum*. *C. kuusamoensis* has not been reported from the Czech Republic before.

Literatura

- DĚTINSKÝ R., BAYEROVÁ Š. et HALDA J. (1998): Několik zajímavých nálezů lišejníků z Poľany (střední Slovensko). - *Bryonora*, 21: 8-10.
- FALTYNOWICZ W. (2003): The lichens, lichenicolous and allied fungi of Poland - an annotated checklist. - 435 p., W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- GUTTOVÁ A. (2000): Ako išiel svietivček *Candelariella kuusamoensis* (lichenizované askomycéty) na vandrovku alebo jedna z tisícich lichenologických rozprávok. - *Révvové listy*, Bratislava, 2(1999/2000): 3.
- HAFELLNER J. et TÜRK R. (2001): Die lichenisierten Pilze Österreichs - eine Checkliste der bisher nachgewiesenen Arten mit verbreitungangaben. - *Stapfia*, 76: 1-167.
- HAKULINEN R. (1954): Die Flechtengattung *Candelariella* Müller Argoviensis, mit besonderer Berücksichtigung ihres Auftretens und ihrer Verbreitung in Finnland. - *Ann. Bot. Soc. Zool. Bot. Fenn. Vanamo*, 27(3): 1-127.
- KHODOSOVTSSEV O. Y. (1998): New lichen species for the biota of Ukraine. - *Ukr. Bot. Zhurn.*, 55(1): 88-91.
- KOCOURKOVÁ-HORÁKOVÁ J. (1998): Records of new, rare or overlooked lichens from the Czech Republic. - *Czech Mycol.*, Praha, 50: 223-239.
- LISICKÁ E. (2005): The lichens of the Tatry Mountains. - 439 p., Veda, Bratislava.
- NOVÁK J. (1912a): O lišejnících v Hradci Králové a blízkém okolí jeho. - *Živa*, 22: 120.
- NOVÁK J. (1912b): Vzácné, v Čechách dosud nezjištěné lišejníky. - *Živa*, 22: 120.
- NOVÁK J. (1913): Lišejníky okolí Královéhradeckého. - *Sborn. Klubu Přírod. Praha*, 1912: 1-15. [sep. pag.]
- PALICE Z. (1999): New and noteworthy records of lichens in the Czech Republic. - *Prestia*, 71: 289-336.
- PEKSA O. et al. (2004): Lišejníky. - In: Papáček M. (ed.), Biota Novohradských hor: modelové taxony, společenstva a biotopy, p. 100-104, 293-297, Jihočeská Univerzita České Budějovice.
- SANTESSON R. et al. (2004): Lichen-forming and lichenicolous fungi of Fennoscandia. - 359 p., Museum of Evolution, Uppsala University.
- SERVÍT M. (1959): Lišejníky Podkrkonoší a sousedního území. - *Pr. Mus. Hradec Králové a Pardubice ser. A*, 1: 129-158.
- VĚZDA A. (1995): Lichenes rariores exsiccati. Fasciculus sextus decimus (numeris 151-160), septimus decimus (numeris 161-170), nonus decimus (181-190) et vicesimus (numeris 191-200). - 17 p., Brno.
- VONDRÁK J. et PALICE Z. (2004): Lichenologicky významná lokalita Zábrdská skála v Prachatickém Předšumaví. - *Bryonora*, 33: 22-26.
- WIRTH V. (1985): Zur Ausbreitung, Herkunft und Ökologie anthropogen geförderter Rinden- und Holzflechten. - *Tuexenia*, 5: 523-535.
- WIRTH V. (1995): Flechtenflora. 2. Auflage. - 661 p., Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart.
- Adresy autorů:** ¹ Muzeum a galerie Orlických hor, Jiráskova 2, 516 01 Rychnov n. Kn., e-mail: halda@jjh.cz; ² Botanický ústav AV ČR, 252 43 Průhonice, e-mail: palice@ibot.cas.cz; ³ Katedra botaniky PřF UK, Benátská 2, 128 01 Praha, e-mail: opekza@seznam.cz